

Простір міста

ІРИНА ПУСТИННИКОВА

11 ЛИСТОПАДА 2022

Житлові комплекси «ВМ» (2005), «Mountain Dwellings» (2005–2008) і «8 House» (2010) в Ерестаді, велетенському пустельному передмісті Копенгагена, свого стали часу зірками всіх архітектурних дайджестів. Їхній автор, красунчик стар-хітектор Б'ярке Ингельс, створив не просто шедеври сучасної архітектури, що ефектно подвоюються у воді поблизького озера, а ще й дуже екологічний і людяний міський простір. Такий, де неможливо жити, не знаючи сусідів — ви так чи овав будете з ними зустрічатися на балконах і в громадських зонах будівлі. У цьому й задум. Мешканці тут ганяють із квартири до дитячого майданчика на велосипедах по широких пандусах, тут обов'язково багато зелені, перший поверх відданий під магазини та кафе, а з дахів відкривається панорама сусіднього лісу. Будинки Ингельса — зразки ідеального міського житла. Розташовані в чистому полі, звідки до Швеції значно ближче, ніж до центру Копенгагена.

Абрам Маневич, «Бронкс», 1920-ті роки

У нульових і десятих я багато подорожувала провінційною Україною. Громадським транспортом, автостопом, дуже часто — пішки. Вивчати рідний край ногами було й релаксацією, і дозвіллям, і фітнесом водночас.

Пішки доводилося добиратись у місця, куди автобуси не ходять і попутку не дуже спіймаєш: як у крихітні села над Дністром, так і в цілком собі райцентри на заході України. Виявлялося, що в неділю вони ставали недосяжними й там завмирили будь-які прояви життя — крім церкви.

І це підштовхувало до думки: а чим, власне, місто відрізняється від села — і що таке взагалі місто? От візьмімо Чернівецьку область. Там є великі веселі Мамаївці на добрих шість тисяч мешканців. І є Герца, де — як сухо повідомляє вікіпедія — проживає 2118 людей. Але Мамаївці село, а Герца — місто. Точно місто: не лише за адміністративним статусом (колишній райцентр!), а й візуально. Утім, у Мамаївцях теж і церкви красиві та знамениті (у старішій, дерев'яній, вчився в дяка співати Дмитро Гнатюк), і сільрада в модерністській мозаїці на пів фасаду, і новенькі пластикові стільці на трибунах стадіону. Там є навіть те, що Герці й не

снилося: кілька велетенських готелів, далених і не дуже вродливих родичів діснеївського замку. Вони набурмосилися вежами й веженьками з-за височенних мурів-парканів — куди там Герці, я вас прошу! Але Мамаївці — село. А Герца місто.

Чи Угнів, офіційно найменше місто в Україні: трохи понад 900 мешканців, а в агломерації (в Угневі, виявляється, є агломерація!) і ціла тисяча набереється. Це вже крайній захід Львівщини, неподалік від польського кордону. І тут теж поруч є села — і більші, і багатші, але села. А в Угневі навіть на одну руїну барокового храму поглянеш — і мугикнеш задоволено. Місто!

Що робить поселення містом? У школі нам давали початкові знання з економічної географії, і я зі старших класів пам'ятаю, що головним критерієм була кількість населення, залученого в сільське господарство. Якщо понад 25 % — село. Менше — місто. Чи принаймні селище.

Ці знання я отримала на початку дев'яностих, напередодні епохи, коли й Герца, й Угнів, і рідний сотисячний Кам'янець-Подільський усім містом саджали картоплю й кабачки, щоб пережити зиму, а сусідка моєї найкращої подруги на балконі дев'ятиповерхівки тримала козу. Живісіньку. У ті голодні пертурбаційні часи на городах поралася половина населення навіть чималих міст. Чи робила тоді Історія здивовані брови хатинкою, мугикаючи собі під ніс: «Таааак, 28 процентів стоїть щовихідних рачки на городах, викреслюємо Жмеринку зі списку міст»? Та ні.

У містах є щільність простору. Ідеться про щільність забудови, часто — про щільність історії, неодмінно — про щільність, інтенсивність людських контактів.

Із другого боку, спадає на думку протест мешканців Теробовлі на Тернопільщині в солодкі доковідні часи — ех, якісь чотири роки тому, а відчувається як інша, далека епоха. Тоді хтось в уряді задумав дивну реформу (на щастя, так і не втілену в життя), за якою містом могло бути лише поселення, де проживає понад 20 тисяч мешканців. Автор новації точно не був західняком, бо тут є міста з багатовіковим магдебурзьким правом — і якщо взяти їх цілий пучок, то десь на 20 тисяч люду й набралось б. А поодинці що тисячолітній Хотин, що князя Теробовля, що літописний Галич цьому критерію не відповідали, але ймовірно втрату міського статусу сприймали дуже боляче. Ніби ті самі будинки навколо, те саме густе непролазне подільське багно восени й навесні в бічних провулках — але коли ти називаєш цей

теребовлянський набір із пам'яток архітектури, людей, втомлених жигулів і новенького автовокзалу селищем, а не містом, то несподівано знецінюєш його. Ніби хтось невидимий і злий поставив маленьку, але гарну й горду Теребовлю на полицю уцінених товарів, ніби даремно все-все — й осліплений князь Василько Теребовлянський, і вид на сяк-так оновлену ратушну вежу із замкових стін, і біганина пані Хржановської із двома кинджалами (ой, самі погугліть, будь ласка, тут кількома реченнями не обійтися), і запальні танці ансамблю «Любисток». І тільки понівечена євроремонтами Миколаївська церква сяятиме дешевою булатною бляхою цілком собі вже по-сільському.

Може, місто тоді — це тяглість історії? Та теж ні: Васильків на Буковині був ого-го яким містом кілька століть тому. А зараз скромне собі самодостатнє село над Дністром. А новостворені Енергодар чи Славутич — точно міста.

А знаєте оте дошкульне «село без сільради»? У нього ще родич є — «село незаасфальтоване». Місто, виходить, це про комфортне середовище? Каналізація, тротуари, вуличне освітлення — може, від цього відштовхуватися? Та тільки в селах у гарних ґаздів вуличні ліхтарі на сонячних батареях були ще років вісім тому, а багатьом містам і містечкам таке й досі не снилося. Знову не те.

Може, до правильного висновку треба йти з іншого боку? Заходити не від села, а від суперміста — мегаполісу? Вичитане десь у нульові означення мегаполісу як «простору з надлишком можливостей» — парадоксальне, але найбільш точне й лаконічне з усіх, які мені траплялися. Мовні школи для дітей, супермаркети, робочі місця, варіації на тему громадського транспорту й медичних закладів, тисяча способів дозвілля — у мільйоннику ти маєш до кольору, до вибору. У містечку ж фраза «Зустріньмося ввечері біля супермаркету» не потребує уточнень. Супермаркет один. Як і лікарня чи мовна школа. Тобто теж критерій так собі. Бо в отих веселих Мамаївцях, де Гнатюк і замки-готелі, супермаркетів точно більше, ніж у Бібрці. Але Бібрка — місто.

Тому для себе я міста відрізняю на око. У містах є щільність простору. Ідеться про щільність забудови, часто — про щільність історії, неодмінно — про щільність, інтенсивність людських контактів. Місто краще витримує тісноту й менше потребує відкритих горизонтів, хоча іноді вміє і в горизонти, і в простір — такий, що перехоплює дух. Місто любить екстравертів і надломлює нервові клітини інтровертам. Місто завжди підставить людині плече. Саме тому так тішиться архітектурний світ роботам Б'ярке Інгельса в Ерестаді: вони про міський простір, наповнений людьми. Бо місто — це коли поруч весь час хтось є. Місто — це коли ти серед людей.

Текст створено за підтримки проєкту Оксфордського університету «Нові горизонти науки й релігії у Східній Європі», профінансованого фондом Джона Темплтона (The John Templeton Foundation). Думки, висловлені в тексті, належать авторові й не обов'язково збігаються з поглядами фонду.

The creation of this text was supported by the University of Oxford project 'New Horizons for Science and Religion in Central and Eastern Europe' funded by the John Templeton Foundation. The opinions expressed in the publication are those of the author(s) and do not necessarily reflect the view of the John Templeton Foundation.

ІРИНА ПУСТИННИКОВА

11 ЛИСТОПАДА 2022

Warning: count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in **/home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php** on line **284**